

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาวิชาต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว สาเหตุหนึ่งเกิดจากพัฒนาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารที่ขยายตัวมากขึ้น ซึ่งทำให้การเผยแพร่ แลกเปลี่ยนความรู้เป็นไปอย่างรวดเร็ว รวดเร็ว ทำให้มีการผลิตสารสนเทศในปริมาณมาก และในรูปแบบที่หลากหลายทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ชลธิชา สุทธินิรันดร์กุล, 2549, หน้า 6) เรียกได้ว่าเป็นสังคมสารสนเทศหรือยุคของข่าวสาร เพราะสารสนเทศเป็นทรัพยากรสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับการพัฒนาทุก ๆ ด้านเท่าเทียมกับทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งสารสนเทศในสังคมปัจจุบันได้ทวีขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านปริมาณและรูปปลักษณ์

ห้องสมุดเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการจัดเก็บ รวบรวม และเผยแพร่ ทรัพยากรสารสนเทศหลากหลายประเภทไปสู่ผู้ใช้บริการ เพื่อการศึกษาหาความรู้ การค้นคว้า วิจัย รวมทั้งการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต และการที่ห้องสมุดจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ได้นั้นจะต้องมีบทบาทหลักอยู่ 2 ประการ คือ การค้นหาและการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศ (ศิริกาญจน์ โพธิ์เขียว, 2550, หน้า 1) ก็จะต้องคำนึงถึงทรัพยากรสารสนเทศที่มีอยู่จำนวนมากให้สามารถบริการได้อย่างถูกต้องตามวัตถุประสงค์อย่างรวดเร็ว ครบถ้วนและตรงต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ มีเครื่องมือการค้นข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ห้องสมุดจึงจะนับว่าเป็นแหล่งความรู้ที่ดีที่สุดแหล่งหนึ่งที่ผู้ใช้บริการสามารถศึกษาค้นคว้า เพิ่มพูนความรู้ และเป็นแหล่งช่วยเสริมสร้างให้ผู้ใช้บริการเป็นผู้มีทักษะทางปัญญา (Intellectual Skills) (สมาน ลอยฟ้า, 2544, หน้า 3)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอนและการค้นคว้าเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ อันจะทำให้เกิดความก้าวหน้าในวิชาการและมีประสิทธิภาพในการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ห้องสมุดจึงจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้กับงานระบบห้องสมุดทุกงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความรวดเร็วในการให้บริการ แต่อย่างไรก็ตามห้องสมุดหลาย ๆ แห่งยังประสบปัญหาของการเกิดหนังสือค้างรอการวิเคราะห์และทำรายการของห้องสมุด (Back Log) และการที่บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบด้านการวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนหนังสือ และยังมีภาระงานด้านอื่น ๆ ที่จะต้อง

ปฏิบัติ อีกทั้งอาจเกิดจากบรรณารักษ์ห้องสมุดขาดความเชี่ยวชาญและความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีในการวิเคราะห์และทำการทรัพยากรสารสนเทศ รวมทั้งการทำงานที่ซ้ำซ้อนซึ่งเป็นสาเหตุให้หนังสือส่วนหนึ่งกลายเป็นข้อมูลเก่าไม่เหมาะสำหรับการนำออกให้บริการหรือนำออกให้บริการไม่ทันเวลาซึ่งส่งผลเสียให้แก่การให้บริการของห้องสมุดเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจึงดำเนินการร่วมมือในการสร้างเครือข่ายเพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดร่วมกัน โดยคำนึงถึงหลักการประหยัดเวลาและประสิทธิภาพของการบริการ ซึ่งปัจจุบันห้องสมุดอุดมศึกษามีกิจกรรมในการดำเนินการความร่วมมือระหว่างห้องสมุดระหว่างกัน โดยเฉพาะห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้มีความร่วมมือในการจัดทำฐานข้อมูลสำหรับกรสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน (Shared Cataloging and Regional Acquisition Program) อาทิ ฐานข้อมูลสหบรรณานุกรม (Union Catalog) ฐานข้อมูลหัวเรื่อง เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เพื่อเชื่อมโยงรายการทางบรรณานุกรมของห้องสมุดต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เอื้อประโยชน์ต่อผู้ใช้และเจ้าหน้าที่ในการสืบค้นรายการทรัพยากรสารสนเทศจากหลายแห่งรวมกัน อันเป็นการเพิ่มคุณค่าทรัพยากรสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด (สุริทองศรีสะอาด, 2545, หน้า 13) ซึ่งเมื่อเทียบกับห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแล้วสถาบันอุดมศึกษาเอกชนก็ได้มีการพัฒนาความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเอกชนด้วยกันเอง โดยได้มีวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ คือ

1. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน
2. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน
3. เพื่อส่งเสริมการใช้ทรัพยากรห้องสมุดร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษาเอกชน
4. เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์
5. เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยตลอดจนการเขียนบทความทางวิชาการในทางบรรณารักษศาสตร์

การเพิ่มและขยายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเพื่อพัฒนาและจัดทำระบบฐานข้อมูลสหบรรณานุกรม (Union Catalog) ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน และสนับสนุนการสร้างเครือข่ายระดับอุดมศึกษาของภาคเอกชน เช่น โครงการรวบรวมเว็บไซต์ วรรณชีวารสาร ทำให้การจัดหาทรัพยากรประเภทวารสารมีความทันสมัยและทันต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ เป็นการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการผลิตงานทางวิชาการและเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนทางวิชาการของบุคลากร ส่งเสริมความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการบริการวิชาการ

การวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศเป็นงานหลักอย่างหนึ่งของห้องสมุดที่มีความสำคัญ เพราะรายการสืบค้นเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดสำหรับการค้นหาทรัพยากรสารสนเทศเปรียบเสมือนหัวใจหรือสมองของห้องสมุด ซึ่งการจัดการและจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศนั้นจะต้องทำเป็นระบบ ดังนั้นการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภารกิจที่จะต้องมีการวางแผนในการจัดการงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อการเผยแพร่และการเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างสะดวก รวดเร็วและทันกับความต้องการของผู้ใช้บริการ (ชลธิชา สุทธิรินทร์กุล, 2549, หน้า 7) นอกจากนี้ในเรื่องโครงสร้างและการบริหาร งบประมาณ บุคลากร กระบวนการทำงานและเครื่องมือในการวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัย แต่ละแห่งมีสภาพการดำเนินงานและนโยบายในการบริหารของห้องสมุดแตกต่างกันไป ซึ่งมีผลต่อการจัดการงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสภาพและกระบวนการดำเนินงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนางานคุณภาพและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผลการศึกษาจะเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร และบรรณารักษ์ในการดำเนินงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและกระบวนการดำเนินงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนางานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร

สมมติฐานของการวิจัย

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานวิเคราะห์และทำการพยากรณ์สารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนแตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการพัฒนางานวิเคราะห์และทำการพยากรณ์สารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่หน่วยงานและผู้ใช้บริการต่อไป ตลอดจนห้องสมุดมหาวิทยาลัยทั้งของรัฐและเอกชนในส่วนภูมิภาคสามารถนำแนวทางที่ได้รับจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้เช่นกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพการปฏิบัติงานวิเคราะห์และทำการพยากรณ์สารสนเทศของห้องสมุด รวมทั้งปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางในการพัฒนางานวิเคราะห์และทำการพยากรณ์สารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายและบรรณารักษ์งานวิเคราะห์และทำการพยากรณ์สารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวนรวม 27 แห่ง โดยเป็นห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ 11 แห่ง จำนวน 128 คน และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน 16 แห่ง จำนวน 90 คน รวม 218 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายและบรรณารักษ์งานวิเคราะห์และทำการพยากรณ์สารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 27 แห่ง โดยห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ จำนวน 11 แห่ง มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 82 คน และห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 16 แห่ง มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 59 คน ทั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนรวม 141 คน

2. ใช้วิธีการศึกษาโดยการสำรวจด้วยแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างตามข้อ 1.2 รวมทั้งใช้วิธีการศึกษาเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนางานวิเคราะห์และทำการพยากรณ์สารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ สังกัดของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

3.1.1. ห้องสมุดสังกัดของมหาวิทยาลัยของรัฐ

3.1.2. ห้องสมุดสังกัดของมหาวิทยาลัยเอกชน

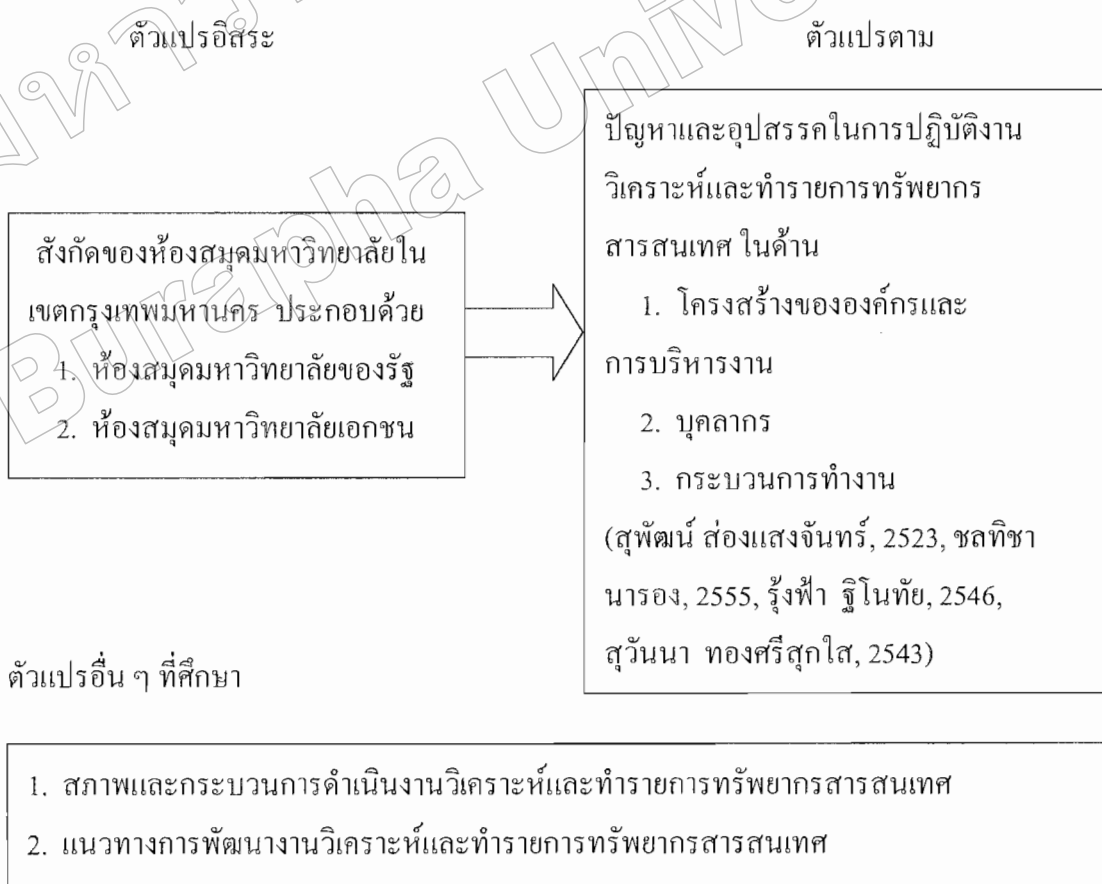
4. ตัวแปรตาม ได้แก่ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ

5. ตัวแปรอื่น ๆ ที่ศึกษา ได้แก่

5.1 สภาพและกระบวนการดำเนินงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ

5.2 แนวทางการพัฒนางานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศ

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ หมายถึง ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 11 แห่ง มีชื่อเรียกเป็น หอสมุดกลาง สำนักหอสมุด สถาบันวิทยบริการ สำนักวิทยบริการ สำนักบรรณสาร หรือชื่อเรียกอื่น ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดหา จัดเก็บ รวบรวม และให้บริการทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่าง ๆ อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงห้องสมุดของคณะหรือสาขาในมหาวิทยาลัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยของเอกชน หมายถึง ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 16 แห่ง มีชื่อเรียกเป็น หอสมุดกลาง สำนักหอสมุด สถาบันวิทยบริการ สำนักวิทยบริการ สำนักบรรณสาร หรือชื่อเรียกอื่น ๆ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดหา จัดเก็บ รวบรวม และให้บริการทรัพยากรสารสนเทศประเภทต่าง ๆ อาทิ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงห้องสมุดของคณะหรือสาขาในมหาวิทยาลัย

งานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศและทำรายการ หมายถึง การนำทรัพยากรสารสนเทศที่ได้จัดหามากำหนดหมวดหมู่ตามระบบการจัดหมวดหมู่และทำรายการทางบรรณานุกรมตามมาตรฐานการทำรายการ เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยค้นทรัพยากรสารสนเทศนั้น ๆ

หัวหน้าฝ่าย หมายถึง หัวหน้างานวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ โดยกำกับดูแลการดำเนินงานในด้านการวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ กำหนดนโยบาย วางแผนในการปฏิบัติงาน ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของบุคลากรในหน่วยงานตลอดจนงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนางานให้ได้ตามเป้าหมาย

ผู้ปฏิบัติงาน หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานตำแหน่งบรรณารักษ์ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานในด้านการวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยค้นสำหรับผู้ให้บริการ

สภาพและกระบวนการดำเนินงาน หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติงานด้านงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยครอบคลุมในด้านโครงสร้างขององค์กรและการบริหารงาน บุคลากร และกระบวนการทำงาน

ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ข้อขัดข้องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด โดยครอบคลุมด้าน โครงสร้างขององค์กรและการบริหารงาน บุคลากร และกระบวนการทำงาน

แนวทางการพัฒนางาน หมายถึง ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/
ผู้เชี่ยวชาญ ในด้านโครงสร้างขององค์กรและการบริหารงาน บุคลากรและกระบวนการทำงาน
เพื่อพัฒนางานวิเคราะห์และทำรายการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดให้มีประสิทธิภาพมาก
ยิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University